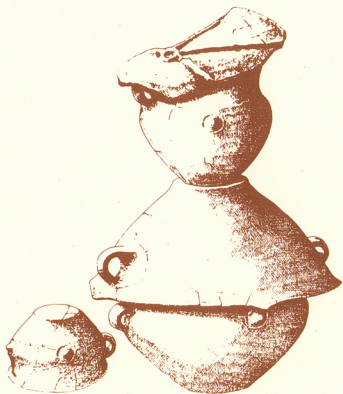

**IZ ARHEOLOŠKE
I STARIJE
PROŠLOSTI ZAGREBA —
— SESVETSKOG PRIGORJA**

MORAVČE — Draščica: Grob br. 7, urna sa priložima

**Zavičajni muzej
Zelina**

**Muzej Prigorja
— Sesvete**

1987.

Otkriće nekoliko lokaliteta u razdoblju 1973—1975. godine, izrada elaborata o njihovoj valorizaciji SO Sesvete, te prvo službeno arheološko iskopavanje krajem 1976. godine, iniciralo je osnivanje muzeja u Sesvetama. Odlukom Skupštine općine od 28. 07. 1977. godine naša Institucija započela je s radom. Osnovni zadatak muzeja bilo je osposobiti ruševan prostor »KURIJE«, oformiti arheološku, etnografsku i povijesnu zbirku, te prikupiti osnovni fundus. O radu etnografskog i povijesnog odjela javnost je obaviještena kroz niz izložbi u proteklom razdoblju, arheološka izložba je upravo pred vama.

Rješenjem Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture iz 1977. godine započet je neprekinuti niz znanstveno-istraživačkih aktivnosti na teritoriju općine Sesvete, koji traju sve do danas. U razdoblju od 10 godina vršena su arheološka iskopavanja ili sondiranja na desetak lokaliteta: Donja Glavnica—Frčić i Kuzelin, Moravče—Draščica, Moravče—Rošnica, Dumovec, Đurdekovac, Vurnovec, Markovo Polje, Vugrovec i Šagudovec. Otkriveni su, do tada nepoznati, brojni nalazi iz različitih epoha: prethistorije, antike i srednjega vijeka. Osobito je važno arheološko otkriće Kelta na utvrđenom gradištu Kuzelin, prvo do sada poznato na području grada Zagreba.

Ovdje se izlaže jedan dio materijala iz fundusa arheološke zbirke, mnogo više toga vidjet ćemo uskoro postavljanjem I. faze stalne postave Muzeja Prigorja. Prikazan je veći dio lokaliteta s nalazima istraživanim u periodu od 1976—1986. godine u mjestima (od juga prema sjeveru): Dumovec, Đurdekovac, D. Glavnica, Moravče—Rošnica, Moravče—Draščica, te na brijegu Kuzelin, kako je doneseno u nastavku teksta. Ova izložba predstavlja integralnu izložbu istoga imena održanu u Muzeju Prigorja—Sesvete od 7. 07.—31. 10. 1987. godine, proširenu eksponatima posuđenih grupnoj izložbi muzeja Sjeverozapadne hrvatske »40 godina arheoloških istraživanja u SZH« (1986—1987.).

Kratki pregled osnovnih podataka o muzeju i izložbi završit ćemo jednim pogledom u njegovu neposrednu perspektivu: prema teorijskoj misli o kraju ovoga stoljeća, muzej kao Institucija bit će jedan od četiri informatička centra bliske budućnosti.

PREGLED STARIJE PROŠLOSTI SESVETSKOG PRIGORJA KROZ ARHEOLOŠKE NALAZE

— Prvi arheološki tragovi ljudskoga života u Sesevskom prigorju potječu iz Srednjeg brončanog doba (Moravče—Rošnica), oko 1500. g. pne.

— Nastavak ove epohe, Kasno brončano doba »Kulture žarnih polja«, zastupljeno je nalazištem također u Moravču na Draščici, oko 1250. g. pne. Zadnji nalazi ovoga razdoblja otkriveni su na brijegu Kuzelinu iznad D. Glavnice, a datiraju u 9. i 8. st. pne.

— Slijedeće razdoblje, Starije željezno doba (halštat), zastupljeno je samo svojom početnom fazom iz sredine 8. st. pne., i to jednim tankim arheološkim slojem na Kuzelinu.

— Vjesnik nove epohe, Mladog željeznog doba (laten), predstavljaju jedinstveni nalazi materijalne kulture Kelta iz 2. i 1. st. pne., koji na Kuzelinskoj uzvisini podižu svoju moćnu utvrdu.

— Rimska imperija prodire u ove krajeve na prijelazu iz Starog u Novi vijek, ti rani nalazi još nisu otkriveni.

— Razvoj antike u Sessvetskom prigorju prezentiraju slijedeći nalazi: rimske nekropole (grobља) paljevinskog tipa 2—3. st. ne.: Dumovec, Đurdekovac i Markovo Polje; stambeno-gospodarska arhitektura: ville rustice u D. Glavnici, Moravču, Vugrovcu, Vurnovcu sa bogatstvom antičke materijalne kulture, 2—4. st. ne.; komunikacije—rimske ceste: Jelkovec—Sesvete—Markovo Polje—Belovar, Dumovec—Sesv. Kraljevec—Panonija.

— Srednja i kasna antika: villa rustica u Moravču (Rošnica) i vojno utvrđenje na brijegu Kuzelin, 2—5. st. ne.

— Epoha Velike seobe naroda i Avarski period, 5—8. st.: osim najranije faze na Kuzelinu vezane uz antiku nije nam u Prigorju još poznata.

— Rani srednji vijek, 9—11. st.: postoje povijesne indicije (niz naselja spomenutih u 12. st.), no zasad nam nalazi iz ovoga razdoblja također nisu poznati.

— Doba Kasnoga srednjeg vijeka, 12—15. st.: od arheoloških nalaza registriran je lokalitet Šagudovec kod Moravča (gotička (?) keramika i ostaci podnice kuće). Ubicirana su i rekognoscirana četiri utvrđenja castrum-a: u Vugrovcu, Planini, Blaguši i D. Glavnici (Moravču). Naselja koja se spominju u ovom vremenu: Sopnica Brestje, Dobrodol, sela Peta i Veta, Kašina, Planina, Blaguša, Glavnica, današnje Moravče, Prepuštovec, Adamovec, Cerje, Kobiljak, Sessvetski Kraljevec itd.

— Sesvete se prvi puta spominju 1334. g.

— Provalom Turaka u 16. st. nastaje Novi vijek, koji uglavnom izlazi van djelokruga arheološke discipline.

ARHEOLOŠKA NALAZIŠTA PREZENTIRANA NA IZLOŽBI

DUMOVEC (1977—1979. G.)

Nalazište Dumovečki Lug smješteno je u šumi sa zapadne strane sela Dumovec, udaljeno oko 5 km istočno od Sesveta.

U hrastovoj šumi Dumovečkog Luga nalazi se oko 35 grobnih humaka antičke provenijencije smještenih 500 m zapadno od trase rimske ceste. Ukupno je istraženo šest tumula u kojima se

nalazilo jedanaest paljevinskih grobova. Ukopi su bili uglavnom bez posebne konstrukcije, osim u dva slučaja gdje su zabilježene velike od opeke i kamena zidane grobnice (cca 3x4 m) s posebnim ulazom. U njima pronađene urne su mahom »zdelastog« tipa s tanjurastim poklopcima, no nekoliko ih je bilo u obliku čupa. Jedan dječji grob imao je, po svoj prilici, od daščica oblikovanu grobnu komoru. Kao metalni nalazi registrirani su primjerci pločastih malih fibula, brončanih dijelova drvene kutije za pribor i sl., te vrlo oštećenog novca. Nekoliko nagorjelih većih fragmenata stakla svjedoči o staklenim posudama kao priložima (uz keramičke i više uljanica-lucerni). Spališta (ustrine) su u određenom broju slučajeva otkrivena unutar samoga tumula. Prosječne veličine zemljanih humaka bile su 10x10 m i visine 1 m. Glavnina nalaza u njima pronađenih može se datirati u 2. st. ne. s također dijelovima 1. i 3. st., a pripadaju Noričko-panonskom kulturnom kompleksu sahranjivanja.

DURDEKOVEC (1979. G.)

Arheološki lokalitet u šumi Lušci kod Durdekovca, koji pripada ranoj antici, nalazi se oko sedam kilometara sjeverno od Sesveta.

Na lokalitetu Lušci situirana je skupina od tridesetak antičkih tumula, nedaleko još dobro očuvane trase rimske ceste koja pravcem J—S od Jelkovca i Sesveta (š. Selčina) ide do Durdekovca i u šumi Lušci skreće prema S—I, odnosno Belovaru i dalje Zelini i Kominu. Otvorena su ukupno četiri humka, u kojima se nalazio po jedan ukop. Dva su imala konstrukciju od kamenih ploča složenih u pravokutnu grobnu komoru. Grobni nalazi sastojali su se od urni »zdelastih« i sličnih tipova s poklopcima od »tanjuraste« posude. Kao prilog stavljani su recipijenti u obliku vrča, tanjura i sl. Zemljani humci i ovdje su bili prosječnih dimenzija 10x10 m, donekle sniženi erozijom. Vrijeme i tip nastanka (isto kao i u Dumovcu) veže ih uz Noričko-panonski prostor Jugoslavensko-Austrijsko-Mađarske tromede, gdje ih susrećemo u vrlo velikom broju.

DONJA GLAVNICA (1976—1979. G.)

Rimska villa rustica u D. Glavnici smještena je na zapadnom rubu mjesta šesnaest kilometara sjeverno od Sesveta. Nešto manje od jednog kilometra južnije nalazi se aktivan izvor mineralne vode.

Villa rustica na ovom lokalitetu otkrivena je 1975. godine zahvaljujući površinskim tragovima i pričama mještana o staroj »porušenoj crkvi«, dok su sustavna arheološka istraživanja na njemu započeta u jesen slijedeće godine i trajala su bez prekida sve do 1979. godine. Istraženo je ukupno oko 750 m² površine (čitavo zdanje) sa zidovima prilično sniženim dugotrajnom obra-

dom tla. Iskopani kompleks antičke arhitekture pripada, prema preliminarnoj atribuciji, složenom objektu villa rustica-therme (kupke) s naglašenim gospodarskim dvorištem čiji je jedan dio vjerojatno bio natkriven. Od kupališnog dijela sačuvani su ostaci triju bazena u polukružnim apsidama, odvodnog kanala i hipokauta, koji je služio (s jednim prefurnijem-ložištem) za zagrijavanje i ostalih stambenih dijelova zgrade. Osim arhitekture, na lokalitetu su bili registrirani relativno brojni nalazi sitne materijalne kulture: ulomci profilirane i neprofilirane keramike, srebrna fibula (kopča), više primjeraka brončanog novca, metalnih klinova drvene konstrukcije. Keramika uglavnom pripada različitim tipovima rimske provincijalne keramike i svega je nekoliko primjeraka importa s udaljenijih prostora. U tom smislu ova keramika potječe najvećim svojim dijelom iz (drugog) trećeg stoljeća carstva. Nalaz novca (sestercija) imperatora Gordijana i srebrne fibule s još tri jednostavne neizrađene lukovice kraja trećeg stoljeća učvršćuje datiranje ovog objekta u 2—3. st. ne. Prva polovina 4. st. vjerojatno označava vrijeme njenog napuštanja.

KUZELIN (1981—1986. G.)

Višeslojni lokalitet na brijegu Kuzelin (vis. 507 m) nalazi se oko 2,5 km sjeverno od sela D. Glavnica, odnosno 20 km od Sesveta.

Najstariji arheološki sloj Kuzelina pripada kasnijim fazama »kulture polja sa žarama«. Prvobitno jezgro utvrđenog naselja kasnog brončanog doba formiralo se na samom vrhu brijega, bez naseobinskih terasa, jednu takvu kasnije će stvoriti latenski period. Opseg ovoga ranog refugija iznosio je oko 200x35 m. Među nalazima prevladava gruba keramika s apliciranom plastičnom štipanom vrpcom. Kod dekoriranih posuda prevladavaju plitke zdjelice turbanastih i poligonalnih rubova. Nalazi brončanih predmeta bili su rijetki: polovica urezima ukrašene narukvice okruglog presjeka, dio privjeska ogrlice, pločasto »dugme«, velika ukrasna igla. Nakon kratkog razdoblja početnog željeznog doba (8. st. pne.) nalazi na ovom lokalitetu izostaju.

Ponovno naseljavanje i utvrđivanje brijega započinje u doba prodiranja Kelta u ove krajeve. Tokom 2. st. pne. (najvjerojatnije) Taurisci ponovno otkrivaju stratešku važnost Kuzelina kao najkraće veze Zagorja i Posavine. Oni grade sa sjeveroistočne strane platoa novi, 2 — 5 m niži obrambeni plato širine 10 m, kao prvu liniju obrane prema njegovoj jedinjoj pristupačnoj strani. U tom prostoru formiraju se i nastambe obnovljenog gradinskog naselja, dok je bedem preslojio kasniji rimski tako da nam se njegovi ostaci nisu sačuvali. Od keramike bili su česti nalazi ulomaka sa zadebljanim rubovima, nađeno je više tipova grafitirane keramike, te posude s dubokim češljastim ukrasom. Dobro je zastupljena i siva, te crnopolirana keramika fine fakture. Od metalnih predmeta nađena je brončana fibula kasne

scheme (1. st. pne.), okrugli srebrni privjesak s kvržicama na obruču, dio brončane narukvice i »prstena«. Za vremensko opredjeljenje osobito je važan nalaz tri veća keltska novca tzv. »Samoborskog tipa«, koji se mogu datirati u sredini 1. st. pne.

Nakon dugog trajanja protohistorijskih kultura na gradištu Kuzelin u 1. i 2. st. ne. vlada relativno zatišje. Prvi nalazi pojavljuju se potkraj 2. stoljeća praćeni novcima cara Hadrijana i obje Faustine, upravo s prvim provalama barbara u rimski imperij. Treće stoljeće zastupljeno je novcima npr. Gordijana i Galijena, te rijetkim nalazima terra sigillate i stakla i podnice jedne stambene zgrade od opeke na južnoj strani castrum-a, cca 4 x 4 m. Najintenzivniji život na Kuzelinu započinje dobom kasne antike u 4. i u 5. stoljeću. Novci careva Valensa, Valentinijana, Gracijana i Teodozija su najbrojniji od novca uopće. U toku 4. stoljeća podiže se zidani bedem u dužini 200 m istočnom stranom donjeg platoa. S njegove unutrašnje strane na svakih nekoliko metara grade se drvene zgrade sa sačuvanim tlocrtnim osnovicama oko 4 x 4 m površine. Uz bedem otkopan je i bogati osamljeni ženski grob koji je sadržavao dvije naušnice, četiri narukvice na lijevoj ruci, keramičku posudu, te kod glave ulomak stakla i novac cara Valentinijana. Od materijalne kulture registrirani su brojni nalazi većih i manjih keramičkih cjelina, kao i čitavih posuda, mahom 4. i 5. stoljeća. Nekoliko stotina nalaza željeznih i brončanih artefakata: oruđa (motike, noževi, sila, klinovi, dlijeta, kovački alat) i oružja (vrhovi strijela, koplja, bojni noževi i sjekire, kamene kugle), zatim nakita (više brončanih narukvice 4. i 5. st., različitih tipova fibula — lukovičaste, omega koljenaste; pojasnih predica, aplika na odjeći). Pronađene su također različite izradevine od kosti i roga: recipijenti, šila, kulne pločice, drške alatki, češljevi, te brojni brusevi i žrvnjevi. Hunskim provalima sređinom 5. stoljeća i castrum Kuzelin je napušten ili porušen.

MORAVČE — Rošnieca (1980 g.)

Lokalitet Rošnica u Moravču smješten je uz samo središte mjesta, šesnaest kilometara sjeverno od Sesveta. Nalazište zastupaju periodi kulture grobnih humaka srednjeg brončanog doba, te arhitektura rimske ville rustice.

U gornjem sloju otkriveni su zidovi rimskog objekta čiji pojedini dijelovi prema nalazima novca cara Valensa egzistiraju sve do kraja 4. stoljeća. Prisutni nalazi materijalne kulture, uglavnom keramika, potvrđuju ovu dotaciju.

Produbljujući iskop ispod zidova antičke arhitekture, na dubini od blizu 1 m otkriven je kameni humak sa tri ukopa, od kojih jedan unutar suhozidne grobnice od kamenih ploča. Osim dva ulomka tipološki opredjeljive keramike drugih nalaza nije bilo. Čitav ovaj kontekst dozvoljava nam datiranje toga nalaza u srednje brončano doba, vjerojatno »kulture grobnih humaka« (1500 — 1300. g. pne.).

MORAVČE - Draščica (1980 — 1981. g.)

Dvoslojni lokalitet Draščica nalazi se oko 1 km sjevernije od Moravča.

Gornji plići sloj predstavljaju nalazi antičke apsidalne građevine, te u njenom produžetku ostaci moguće baze žrtvenika popločanog opekom, s više paljevinskih slojeva ispod. Sa te strane otkriveni su ostaci objekta u kojem su pronađena tri željezna rala. Materijalnu kulturu zastupaju rjeđi nalazi keramike, te dva ulomka terra sigillate 4. stoljeća.

Produbljujući iskop do zdravice, ispod antičke arhitekture otkrivena je bronzanodobna nekropola od ukupno 10 grobova. Posude koje su izložene predstavljaju najstariju fazu (oko 1250. g. pne.) tzv. »Kulture žarnih polja«, koja je bila rasprostranjena širom Srednje evrope i naše zemlje. »KŽP« je manifestacija kasnoga bronzanog doba i njen vijek trajanja je dug, sve do 750/700. g. pne. kada započinje starije željezno doba. Prodorom vanjskih utjecaja sa sjeverozapada, ova najstarija faza se transformira u svoju drugu ili mlađu fazu, krajem koje dosiže i vrhunac razvoja. Za nas je neobično značajno da su upravo nositelji razvijenijeg stupnja »KŽP«, prema arheološkim činjenicama, učesnici velike seobe naroda koja je zahvatila čitavu Grčku i dio Male Azije, srušivši Troju i Kretsko-Mikenski svijet. Prema prihvaćenoj pretpostavci, Dorani klasične Grčke potomci su ljudi ove velike migracije. Kasnije, nakon gubitka dijela pučanstva, »KŽP« stagnira i zatim polako zamire (nalazi na Kuzelinu). Nove poticaje protohistorijsko stanovništvo Prigorja i zapadne Panonije dobit će tek dolaskom novog razdoblja, halštata, koji u ovim krajevima traje sve do prodora Kelta.

Izložene posude predstavljaju urne u koje su nakon spaljivanja bile stavljene kosti pokojnika. One su zatim bile poklopljene drugom posudom ili kamenom pločom. Posude kraj urni i njihov sadržaj kultni su prilog, te predstavljaju poputbinu mrtvom za drugi svijet.

prof. Vladimir Sokol

LITERATURA:

- K. Vinski - Gasparini, Kultura polja sa žarama, Monografije sv. 1 Filozofski fakultet Zadar, 1973.
- E. B. Thomas, Römische Villen in Pannonien, Budapest 1964.
- S. Ciglenečki, Protok alternativne ceste Siscia - Aquileia na prostoru zahodne Dolenjske in Notranjske v času 4. do 6. stoletja, Arheol. Vestnik 36, Ljubljana 1985.
- V. Sokol, 40 godina arheoloških istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, str. 54 — 60 + kataloški opisi, Zagreb — Koprivnica 1986.

BILJEŠKE:

BILJEŠKE:

ZAGREB

Pluj

Autor izložbe i kataloga:
prof. Vladimir Sokol

Konzerviranje materijala:
prof. Dubravka Habuš, Laboratorij
Arheol. muzeja Zadar

Tehnička i likovna oprema:

Crtež u katalogu:
Krešimir Rončević

Za izdavača:
prof. Hrvoje Strukić
prof. Vladimir Sokol

Tisak: Tiskara Zelina
Naklada: 1000 komada